

Ремех Тетяна Олексіївна –

кандидат педагогічних наук, завідувачка відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України. Поєднує наукову та педагогічну діяльність.

Коло наукових інтересів: громадянська освіта, шкільна правова освіта, правознавство, методика компетентнісно орієнтованого навчання учнів громадянській освіті й правознавству, професійна підготовка вчителів. Очолювала робочі групи з розроблення навчальних програм «Основи правознавства» (9 кл.) та «Правознавство» (профільний рівень, 10–11 кл.), брала участь у розробленні навчальної програми «Громадянська освіта» (інтегрований курс, рівень стандарту, 10 кл.). Авторка близько 60 статей із проблем шкільної суспільствознавчої освіти у фахових виданнях.

e-mail: remehtatyana@gmail.com

УДК 37.046.12

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено сутності й структурі громадянської компетентності учнів. Актуальність дослідження обґрунтована повним оновленням нормативної бази та основ стандартів освіти, введенням предмета «Громадянська освіта». Проаналізовано підходи до розгляду означеної проблеми в науковій літературі. Наголошено на значенні сформованої громадянської компетентності учня та описано її вияви, відстежено зв'язок між поняттями «громадянськість» та «громадянська компетентність». Окремі положення статті проілюстровано даними анкетування вчителів за темою дослідження.

Ключові слова: сутність; структура; навчання; громадянськість; громадянська компетентність.

Постановка проблеми. В «Експертній оцінці проекту Концепції громадянської освіти та виховання в Україні» (2012 рік) зазначено, що «неможливо раз і назавжди вирішити проблеми, пов'язані зі складним механізмом співжиття різних людей, різних соціальних, етнічних, релігійних, політичних чи економічних груп суспільства та навіть держав» [3]. Як бачимо, ця теза не втратила ваги для нашої держави й натепер.

Сприяння розвитку громадянського суспільства як сфери самовияву вільних особистостей, добровільно сформованих асоціацій, горизонтальних (не санкціонованих державою) зв'язків передбачає наявність і вияв громадянської компетентності його членів.

12 квітня 2016 року Рада Європи ухвалила нові Рамки компетентностей для культури демократії, визнавши важливість розвитку громадянських компетентностей через освіту. Створення умов для формування особистості, для якої громадянське суспільство є осередком розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих і суспільних інтересів, залишається одним із основних завдань освіти в Україні. Освітній процес потребує суттєвого змістового й організаційного оновлення, коли визнання громадянських цінностей відбуватиметься не примусово, а внаслідок особистої прихильності людини до них. Актуальним стає розширення практичного досвіду громадянської участі школярів, формування їхньої компетентної громадянськості й усвідомлення потреби вчитися цьому протягом життя.

Ухвалення Закону України «Про освіту» та основ стандартів освіти Нової української школи, введення із 2018–2019 навчального року в школах інтегрованого предмета «Громадянська освіта» (10 клас, рівень стандарту) актуалізують питання теоретичного обґрунтування засад громадянської освіти, уточнення структури громадянської компетентності, що має бути результатом громадянської освіти, та визначення ефективних способів і форм її формування у школярів.

Мета статті полягає у визначенні сутності громадянської компетентності як ключової компетентності учня та аналізі її структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Законі України «Про освіту» зазначено, що «реалізація мети повної загальної середньої освіти забезпечує формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для її успішної життєдіяльності» [2]. Серед таких компетентностей значаться громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей. В основах стандарту освіти Нової української школи в переліку ключових компетентностей виокремлено *компетентності для демократичного громадянства* (позиція у переліку 6Б) [5, с.11]. Фактично йдеться про громадянську компетентність учнів як цілісне інтегроване утворення в сукупності здатностей особистості, необхідних для її успішної самореалізації та соціальної взаємодії в демократичному суспільстві.

Проблемі формування громадянської компетентності особистості присвячено низку наукових праць таких дослідників, як-от: Р. Арцишевський, Т. Бакка, П. Вербицька, О. Кучер, Т. Ладиченко, А. Нікітін, В. Оржеховський, О. Охредько, О. Пометун, С. Позняк, С. Рябов, К. Чорна та інші (становлення й розвиток громадянської освіти як спеціалізованої галузі освіти щодо формування громадянської компетентності); М. Боришевський, Г. Гревцева, З. Возна, Л. Корінна Р. Мохнюк, О. Муляр, М. Рудь, О. Сухомлинська та інші (чільні категорії громадянської освіти); Т. Ладиченко, Ю. Олексін, О. Пометун, Т. Смагіна, Т. Ремех та інші (сутність та структура громадянської компетентності, шляхи її формування в учнів).

Виклад основного матеріалу. Компетентність як міждисциплінарне поняття та компетентнісний підхід в освіті залишаються об'єктами прискіпливої уваги психологів, педагогів, соціологів, філологів. Однак громадянським аспектам компетентності надається недостатньо уваги.

Проведене нами анкетування вчителів (39 осіб), які мають досвід викладання предметів і курсів громадянознавчого змісту, зафіксувало певну розгубленість респондентів у питаннях мети й складників громадянської освіти. Так, визначаючи, що таке громадянська освіта (запитання формулювалось як відкрите), вчителі зазначали розвиток соціальної активності особистості та її готовності жити в соціумі, залучення до життя громади, формування соціальної відповідальності, толерантності, поцінування прав і свобод людини тощо. А от громадянську освіту як засіб формування громадянської компетентності зазначив лише 1 респондент. При цьому переважна більшість опитаних учителів вважає, що громадянська освіта має імплементуватись у різні шкільні предмети й курси (56% респондентів) чи реалізовуватись у позаурочній діяльності учнів (37%). Більш суголосними респонденти були у визначенні складників громадянської освіти (закритий тип запитання), називаючи: соціальну відповідальність (93%), права людини (77%), національну ідею, державність та патріотизм (50-53%), медіаграмотність (44%).

Із огляду на зазначене вище розглянемо сутність поняття *громадянська компетентність*. Підтримаємо думку О. Кучер, яка аналізує громадянську компетентність

у широкому сенсі як функцію громадянського суспільства, що створює ґрунт для ефективної громадянської діяльності особи, соціальних груп і всього суспільства, та у вузькому – як параметр діяльності особи, соціалізованої під впливом громадянських знань, навичок та вмінь, що передбачає наявність громадянських цінностей і якостей, дотримання правил поведінки та відповідальність як соціальну якість людини [4, с.40–41]. Покладемо в основу наших міркувань тезу дослідниці про те, що сутність громадянської компетентності виявляється в її ключовому характері та в громадянськості [4, с. 40]. О. Пометун визначає *громадянськість* як готовність людини реалізувати свої права та обов'язки, поважати права та свободи інших громадян, усвідомлювати відповідальність перед суспільством і державою за свої вчинки [9, с. 18].

Громадянська компетентність як одна із ключових компетентностей особистості охоплює її здатність до політичного аналізу й судження, здатність і навички пошуку й усвідомлення інформації, використання медіа-засобів і комунікації для участі в публічних дискусіях і процесах, здатність до демократичного ухвалення рішень, дії [7].

Т. Смагіна зауважує, що компетентність людини в громадянській сфері кореспондує її громадянську відповідальність, вміння спільно з іншими виробляти рішення й реалізовувати його, виявляти толерантність, гармонійно поєднувати особисті інтереси з потребами окремої корпорації та суспільства, брати участь у функціонуванні демократичних інститутів, виявляти потребу в актуалізації й реалізації свого особистісного потенціалу [10, 39–40].

Тут, на нашу думку, варто наголосити на таких важливих моментах: 1) ключова компетентність (а саме такою є громадянська) характеризується здатністю людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи проблеми [9, с. 19]; 2) громадянська компетентність ґрунтована на громадянських цінностях, які уналежнюють ідеали, переконання й відповідну моральну позицію особистості; 3) формування громадянської компетентності як готовності діяти в освітньому процесі може здійснюватись виключно в спільній діяльності вчителя та учнів; 4) тісно пов'язані компоненти громадянської компетентності формуються комплексно, тому завданням школи є створення умов для набуття учнями цього комплексу знань, навичок і ставлень.

У програмі «Громадянська освіта» (10 клас, рівень стандарту) завданням громадянської освіти є «забезпечення цілеспрямованої підготовки старшокласників до функціонування у системі суспільних відносин поліваріантного світу, глобалізації, соціальної взаємодії та активної відповідальної участі в суспільній діяльності» [1]. Програмові цілі громадянської освіти фактично узагальнено в пункті 3 як «формування громадянської компетентності учнівської молоді, що забезпечує її активну громадянську позицію, здатність відповідально реалізовувати свої права та обов'язки в конкретній ситуації, налагоджувати соціальне партнерство у розв'язанні суспільних проблем» [1].

Задамося питанням: до чого призведе відсутність у людини сформованої громадянської компетентності? Вочевидь, така людина не буде спроможною ефективно розв'язувати різного роду проблеми повсякденного життя, ухвалювати й обґрунтовувати ті чи інші рішення й активно діяти. Зазначимо, що причинами, які породжують зазначені ситуації, можуть бути неупорядкованість життєвих цінностей особистості та її мотивів; брак правових знань й умінь використати ці знання в житті; низький рівень комунікативних і рефлексивних навичок та критичного мислення; складності у визначенні оптимального рішення тощо. Відтак унеможлиблюється гнучке реагування людини на зміни, її адаптування до ситуації або вплив на неї, відповідність вимогам, що висуває до неї соціум, вияв власної громадянської позиції.

Наголосимо, що громадянська компетентність може повною мірою виявитися лише в реальній життєвій ситуації, адже, як і будь-яка інша компетентність, вона не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації – в ній органічно поєднується мобілізація знань, умінь і способів поведінки, спрямованих на умови конкретної діяльності. При цьому компетентна людина застосовує ті стратегії, які є для неї найприйнятнішими для виконання тих чи інших завдань.

Ю. Підлесна окреслює громадянську компетентність як єдність знань, навичок і вмінь, обумовлених станом розвитку громадянського суспільства та характером його взаємодії з державою [6, с. 9–10]. О. Пометун під громадянською компетентністю як ключовою розуміє здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки для розвитку демократичного суспільства [9, с. 18].

У науковій літературі з означеної проблеми поширеною є думка про те, що громадянська компетентність особистості є сукупністю *готовності* й *здатностей*, що уможливають активну, відповідальну й ефективну реалізацію нею комплексу прав і свобод та застосування знань громадянознавчого змісту на практиці.

Зазначимо, що готовність уналежнює знання, вміння, мотиви, цінності й здатності особистості, її активний стан, установки на певну поведінкову модель та змобілізованість на виконання тих чи інших завдань. А от здатність розглядаємо, з одного боку, як природну соціальну обдарованість людини, а з іншого – як її соціальну продуктивність.

Виявами громадянської компетентності є, притаманні людині, й такі якості, як відповідальність й упевненість, що виявляються в навичках критичного мислення, спроможності до кооперації для досягнення мети та ухвалення рішень, ставленні до правил як бажаних моделей поведінки, особистій відповідальності, толерантності й плюралізму [4, с. 19].

Підтримаємо поширену в літературі думку науковців і педагогів про те, що *громадянська компетентність – це готовність і здатність особистості активно й ефективно діяти відповідно до демократичних принципів і громадянської позиції*. Вона передбачає наявність як певної життєвої позиції учнів, так і внутрішньої готовності до її реалізації.

Тепер звернемося до структури громадянської компетентності. У сучасній літературі з проблеми громадянської компетентності існують різні підходи. В межах нашої статті розглянемо декілька з них.

Ю. Підлесна уявляє громадянську компетентність складеною з ціннісно-ментального, соціокультурного, фахового й морально-етичного елементів. На думку дослідниці, це знання, навички та вміння, які мотивують індивідуальну та групову активність людини [6, с. 9–10]. О. Пометун компонентами громадянської компетентності визначає знанневий (знання, уявлення), діяльнісний (уміння й навички), ціннісний або мотиваційно-ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання тощо), процесуальний, технологічно-процесуальний або особистісно-творчий (сфера самореалізації) [8, с. 66–67].

Подібні визначення структури громадянської компетентності знаходимо й в інших наукових працях, де описано такі, приміром, її елементи як знанневий, ціннісний, діяльнісний і процесуально-особистісний [11, с. 13]. Оригінальною видається думка О. Кучер про те, що одним із складників громадянської компетентності слід вважати рефлексивний [4, с. 43].

Проведений нами аналіз та зроблені на його основі узагальнення наявних в науковій літературі підходів до структурування громадянської компетентності, дають змогу визначити її основні елементи (таблиця 1).

Таблиця 1

Структура громадянської компетентності учня

<i>Складник</i>	<i>Суть</i>	<i>Вияви</i>
мотиваційний	здатність виявляти інтерес до аналізу взаємозв'язків, механізмів діяльності соціального оточення, соціальних інститутів і суспільства, виявляти ініціативу	наміри, бажання, прагнення особистості досягати поставлених цілей чи уникати їх, здійснювати заплановане чи відмовлятися від його реалізації
ціннісний	цільові установки соціальної діяльності, здатність брати на себе відповідальність, підтримувати інших, вибудовувати з ними взаємодію на паритетних основах	усвідомлення й визнання таких цінностей як особистість, гідність людини, толерантність, демократичні принципи життя, повага до прав і свобод людини, демократичних норм, інститутів громадянського суспільства, законів держави
когнітивний	громадянознавчі знання, уявлення щодо себе, своїх соціальних ролей, соціальних інститутів, сприйняття тих установок, у межах яких відбувається діяльність	знання про права та свободи людини, механізми їх захисту, принципи функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, знання прийомів взаємодії із соціальним оточенням, способів впливу під час ухвалення рішень та захисту власних інтересів
операційно-поведінковий	готовність і здатність орієнтуватися у ситуації, прагнення вплинути на те, що відбувається, готовність до компетентної участі в суспільному житті, спроможність ухвалювати рішення, контролювати свою діяльність, навчатися самостійно	вербальні й невербальні, соціальні й комунікативні, інтерактивні й рефлексивні вміння у взаємодії із соціальним оточенням: лідерство, командність, вміння ставити запитання й відповідати на них, обґрунтовувати власну позицію, робити свідомий вибір, ухвалювати рішення

Грунтуючись на дослідженні Т. Смагіної, зазначимо, що формування й розвиток громадянської компетентності учня передбачає вдосконалення знань і наукових уявлень про взаємозв'язок громадян і суспільства, громадян і держави, відносини між людьми; способів діяльності, практичних умінь, моделей поведінки, в яких виявляється його громадянськість; громадянських цінностей й особистісних смислів учня; досвіду самостійного розв'язання проблем приватного й публічного життя людини в громадянському суспільстві [10, с. 44]. Це, на нашу думку, призводить до формування активної громадянської позиції випускника нової української школи, сприяє його успішній самореалізації в умовах політичної, економічної свободи й свідомого вибору. Сформована громадянська компетентність учня виявляється в сукупності компетенцій як результатів навчання, поданих у таблиці 2 [1].

Таблиця 2

Вияви сформованої громадянської компетентності учня

<i>Компетенції</i>	<i>Вияви</i>
соціально-комунікативна	комунікативні вміння, навички спілкування, встановлення конструктивних відносин із людьми, вміння вести діалог, брати участь у громадському обговоренні суспільних проблем
інформаційно-медійна	вміння критично мислити, шукати, аналізувати й оцінювати інформацію, критично оцінювати медіа повідомлення на основі аналізу джерел, соціальної ситуації
солідарність, розв'язання соціальних конфліктів, проблем	уміння розв'язувати соціальні суперечності, установка на толерантне розв'язання конфліктів, здатність до успішної взаємодії з іншими, мирного співіснування в умовах соціокультурного різноманіття.
відповідальний соціальний вибір й ухвалення рішення	готовність до ухвалення обґрунтованого рішення на основі усвідомленого й виваженого вибору
громадянська участь	установка на відповідальну суспільну діяльність, навички участі в соціальних та політичних процесах

Висновки та перспективи подальших досліджень. Громадянська компетентність є інтегративною характеристикою особистості, що уналежнює певний рівень її готовності до активного здійснення суспільного життя. Сформована громадянська компетентність напряму пов'язана з громадянськістю як духовно-моральною цінністю, світоглядно-психологічною характеристикою людини, зумовленою державною самоідентифікацією, усвідомленням приналежності до конкретної країни.

Громадянська компетентність є сукупністю знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань учня, які допомагають йому зрозуміти своє місце в суспільстві, відповідальність за себе й свої дії, передбачають усвідомлення себе громадянином, відповідальним за країну й готовим реалізуватися та працювати тут. Громадянська компетентність, що охоплює такі категорії, як *громадянська активність, громадянська позиція, вибір* та відповідальність, виявляється в соціально-комунікативних та інформаційно-дослідницьких здатностях особистості, в громадянській участі, в її вміннях розв'язувати соціальні конфлікти й проблеми, ефективно діяти в ситуації невизначеності, робити відповідальний вибір й ухвалювати рішення. Це, своєю чергою, слугує передумовою саморозвитку й самореалізації особистості, вибудовування нею власної життєвої стратегії.

Подальші наукові розвідки в цій царині можуть ставити питання щодо критеріїв оцінювання й рівнів сформованості громадянської компетентності школярів, впровадження предмета «Громадянська освіта» в практику шкіл, ефективних методів і форм громадянської освіти тощо.

Використані джерела

1. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/>.
2. Закон України «Про освіту» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Експертна оцінка проекту Концепції громадянської освіти та виховання в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://centromonitor.com.ua/_p=1279.html.
4. Кучер О. А. Формування громадянської компетентності учнів профільних класів засобами варіативних суспільствознавчих предметів [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)» / О. А. Кучер. – К., 2014. – 252 с.
5. Нова українська школа : основи Стандарту освіти [Текст]. – Львів, 2016. – 64 с.
6. Подлесная Ю. Е. Гражданская компетентность в современном обществе: политологические аспекты формирования и развития [Текст] : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. полит. наук : спец. 23.00.02 «Политические институты, процессы и технологии» / Ю. Е. Подлесная. – Москва, 2006. – 22 с.
7. Овчарук О. В. Характеристики освіти для демократичного громадянства : європейський контекст / О. В. Овчарук / Пост методика. – 2013 (3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1103/?refresh.>
8. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті [Текст] / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / [За заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – С. 66–72.
9. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – №23. – С.18–20.
10. Смагіна Т. М. Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / Т. М. Смагіна. – К., 2007. – 267 с.
11. Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів / укладач Степанова Н. М. – Черкаси, 2014. – 42 с.

References

1. Hromadianska osvita. Navchalna prohrama intehrovanoho kursu dlia 10 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/>.
2. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Ekspertna otsinka proektu Kontseptsii hromadianskoi osvity ta vykhovannia v Ukraini / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://centromonitor.com.ua/_p=1279.html.
4. Kucher O. A. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti uchniv profilynykh klasiv zasobamy variatyvnykh suspilstvoznavchykh predmetiv [Tekst] : dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriia ta metodyka navchannia (istoriia ta suspilstvoznavchi dystsypliny)» / O. A. Kucher. – K., 2014. – 252 s.
5. Nova ukrainska shkola : osnovy Standartu osvity [Tekst]. – Lviv, 2016. – 64 s.
6. Podlesnaya Yu. E. Grazhdanskaya kompetentnost v sovremennom obschestve: politologicheskie aspekty formirovaniya i razvitiya [Tekst] : avtoref. diss. na soiskanie uch. stepeni kand. polit. nauk : spets. 23.00.02 «Politicheskie institutyi, protsessy i tehnologii» / Yu. E. Podlesnaya. – Moskva, 2006. – 22 s.
7. Ovcharuk O. V. Kharakterystyky osvity dlia demokratychnoho hromadianstva : yevropeyskyi kontekst / O. V. Ovcharuk / Post metodyka. – 2013 (3) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://lib.iitta.gov.ua/1103/?refresh.>
8. Pometun O. I. Dyskussiiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v ukrainskii osviti [Tekst] / O. I. Pometun // Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvitnoi polityky / [Za zah. red. O. V. Ovcharuk]. – K. : K.I.S., 2004. – S. 66–72.
9. Pometun O. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti: pohliad z pozytsii suchasnoi pedahohichnoi nauky / O. I. Pometun // Visnyk program shkilnykh obminiv. – 2005. – №23. – S.18–20.
10. Smahina T. M. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti uchniv u protsesi navchannia pravoznavstva [Tekst] : dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriia ta metodyka navchannia» / T. M. Smahina. – K., 2007. – 267 s.
11. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv vidpovidno do vymoh novykh derzhavnykh osvitnikh standartiv / ukladach Stepanova N. M. – Cherkasy, 2014. – 42 s.

Ремех Т. А., кандидат педагогических наук, заведующая отделом обществоведческого образования Института педагогики НАПН Украины

СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА ГРАЖДАНСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩЕГОСЯ НОВОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ

Статья посвящена сущности и структуре гражданской компетентности учащихся. Актуальность исследования обоснована полным обновлением нормативной базы и основ стандартов образования, введением предмета «Гражданское образование». Проанализированы подходы к указанной проблеме в научной литературе. Описаны проявления гражданской компетентности, отслежена связь между понятиями «гражданственность» и «гражданская компетентность». Отдельные положения статьи проиллюстрированы данными анкетирования учителей по теме исследования. Определено, что гражданская компетентность – это готовность и способность личности действовать в соответствии с демократическими принципами и гражданской позицией. В ее структуре выделены мотивационная, ценностная, когнитивная и операционально-поведенческая составляющие. Акцентируется внимание на значении сформированной гражданской компетентности учащегося. Указано, что гражданская компетентность включает в себя гражданскую активность, гражданскую позицию, выбор и ответственность.

Ключевые слова: сущность; структура; обучение; гражданственность; гражданская компетентность.

Remekh T., Candidate of Pedagogical Sciences Head of the Social Science Education Department Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

THE ESSENCE AND THE STRUCTURE OF A STUDENT'S CIVIL COMPETENCE AT THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

The article reveals the essence and structure of a student's civic competence. The urgency of the study of the problem in connection with the complete updating of the normative base and the basis of the standard of education, introduction of the subject «Civil Education» in the curricula of schools was emphasized. The approaches to considering this problem in the scientific literature are analyzed. Some of the provisions of the article are illustrated by the questionnaire data of teachers on the topic of the study.

It is determined that civil competence is the readiness and ability of an individual to act in accordance with democratic principles and civic position. In its structure, the following components are distinguished: motivational (intentions, desires, aspirations of the individual to achieve or avoid them), value (recognition of values: personality, human dignity, tolerance, democratic principles of life, human rights and freedoms, democracy, civil society institutions), cognitive (civic knowledge, student's presentation of oneself, social roles and institutions, knowledge of methods of interaction with the social environment, ways of influencing decisions and protecting one's own interests), operational and behavioral (verbal and non-verbal, social and communicative, interactive and reflexive skills of a student in interaction with the social environment). Civic competence covers civic activity, civic position, choice and responsibility.

The article tracks the connection between the concepts of «citizenship» and «civil competence», stressed on the importance of the formed civic competence of a student.

Keywords: essence; structure; education; citizenship; civic competence.